

Βηρυτός, 25 Μαρτίου 2026: Whiiz, Boom, Shake, Relax

Το πρωινό της 25ης Μαρτίου ξεκίνησε με μία αμφιβολία για τη χθεσινή νύχτα. Η μεγάλη ανησυχία πριν κοιμηθούμε για το τι θα γίνει, που και αν θα υπάρξουν βομβαρδισμοί, αν θα γίνουν αισθητοί από το ξενοδοχείο, πέρασε γρήγορα. Η νύχτα ήταν ήσυχη αλλά δεν ήμασταν σε θέση να γνωρίζουμε εάν ήταν ήσυχη μόνο για εμάς.

Στην ερώτηση αν «νιώσατε τίποτα το βράδυ», η απάντηση ήταν όχι με κάποιες επιφυλάξεις «εγώ κάποια στιγμή κάτι ένιωσα, αλλά δεν ξέρω, δεν είμαι σίγουρος». Λίγα λεπτά αργότερα θα συναντούσαμε την Ν. (την Παλαιστίνη πρόσφυγα που θα είναι μαζί μας σήμερα και τις επόμενες μέρες ως σύμβουλος και μεταφράστρια στο ταξίδι). Η Ν μας επιβεβαίωσε ότι, παρά τις προειδοποιήσεις σε τρεις περιοχές, δεν υπήρχαν βομβαρδισμοί το βράδυ της Τρίτης. Μας είπε επίσης ότι πλέον είναι τακτική πρακτική να πετούν τα drones, να βγαίνουν ειδοποιήσεις και να μην προχωρούν σε βομβαρδισμούς.

Μπαίνουμε στο αμάξι ρωτώντας την Ν τη γνώμη της για διάφορα ζητήματα- χωρίς όμως να έχουμε εικόνα και εξοικείωση πολλές από τις ερωτήσεις μας ίσως να της μοιάζουν τυπικές. Συμφωνήσαμε με την Ν να πάμε στα προσφυγικά κάμπς το πρωί και να δούμε τι γίνεται, πως λειτουργούν και τι έχει αλλάξει αυτές τις μέρες του πολέμου. Ο πρώτος σταθμός είναι το καμπ της Shatila, στο οποίο φτάνουμε στις 9.00 το πρωί. Ο κόσμος φαίνεται να κοιμάται ακόμη, καθαριστές βρίσκονται στον δρόμο και συμμαζεύουν, διασχίζουμε το καμπ και καλώδια/αγωγοί κρέμονται πάνω μας που καταλήγουν σε πολυκατοικίες με λίγους ορόφους και πολλά σημάδια σφαιρών στο πλάι τους. Όμως, το καμπ φαίνεται και είναι ήρεμο: με τη κατανόηση τόσο της κατάστασης, του κινδύνου αλλά και την ανάγκη να συνεχίζει η ζωή.

- Λίγα λόγια για τη Shatila -

Πριν ξεκινήσουμε την διήγηση κάποιων συναντήσεων, κάποια σύντομα λόγια για τη Shatila. Με πρώτη και βασική, ότι το καμπ δεν θυμίζει την δομή των προσφυγικών καμπς που έχουμε δει στα νησιά του Αιγαίου ή στην ενδοχώρα. Είναι καταυλισμοί που πλέον έχουν τη μορφή της (παραγκό)γειτονιάς αλλά και μία οχύρωση τριγύρω. Έχουν πολυκατοικίες, και δεν έχουν σκηνές. Έχουν στενούς δρόμους, μαγαζιά στα υπόγεια, αφίσες και γκράφιτι. Έχουν πολλούς κατοίκους και έχουν ακόμη ζωντανό το συναίσθημα της προσφυγιάς αλλά και τη Παλαιστινιακή ταυτότητα. Δεν λογοδοτούν στο κράτος αλλά οργανώνονται στο εσωτερικό τους με επιτροπές. Αποτελούν μία ετεροτοπία αλλά πλήρως

διευρυμένη και όρατη. Πόλεις της Παλαιστίνης και της προσφυγιάς, γύρω από μία Βηρυτό που φημίζεται για τις αντιθέσεις της.

Το στρατόπεδο της Shatila, που βρίσκεται στο νότιο προάστιο της Βηρυτού, έγινε ένα από τα πιο γνωστά στρατόπεδα παλαιστινίων προσφύγων στην περιοχή μετά τη σφαγή της Σάμπρα και της Σατίλα το 1982, ένα σύμβολο της παλαιστινιακής εξορίας. Δημιουργήθηκε το 1949 και ο Αμπέντ Μπισέρ, Παλαιστίνιος από το χωριό Ματζντ αλ-Κρουμ στην Άνω Γαλιλαία, θεωρείται ο ιδρυτής της συγκέντρωσης που έδωσε ζωή στο στρατόπεδο. Σύμφωνα με την ιστορικό Ρόζμαρι Σάϊγκ, ο Μπισέρ έφτασε στο Λίβανο με την οικογένειά του (περίπου είκοσι μέλη) το 1948, κατά τη διάρκεια της Νάκμπά. Νοίκιασε ένα διαμέρισμα ενός δωματίου στη Βηρυτό, αλλά μετά από λίγους μήνες δεν ήταν σε θέση να πληρώσει το ενοίκιο. Αποφάσισε τότε να αγοράσει μια μεγάλη σκηνή και την έστησε στην περιοχή Χόρς, στα περίχωρα της Βηρυτού. Στη συνέχεια άρχισε να αναζητά τους γείτονες του χωριού του και να τους συγκεντρώνει. Συναντήθηκε με έναν επιφανή κάτοικο της πόλης, τον Σαάντ αλ-Ντιν Πασά Σατίλα, ο οποίος ζούσε σε μια βίλα κοντά στον καταυλισμό, και του ζήτησε γη όπου θα μπορούσε να εγκατασταθεί με τους συγχωριανούς του.

Ο ιδιοκτήτης της γης, ένας Λιβανέζος, βρισκόταν στη Βραζιλία και ο Πασά Σατίλα, ο εξουσιοδοτημένος εκπρόσωπος του οικοπέδου, τους επέτρεψε να μετακομίσουν στη γη του. Φοβούμενος ότι οι λιβανέζικες αρχές θα μετέφεραν τους πρόσφυγες σε άλλο μέρος, ο Μπίσερ άρχισε να αναζητά τους κατοίκους των χωριών κοντά στο Ματζντ αλ-Κρουμ για να τους πείσει να ενταχθούν στη νέα συγκέντρωση.

Το 1950, η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού αναγνώρισε τον οικισμό ως καταυλισμό. Ένα χρόνο αργότερα, η UNRWA ανέλαβε τη διαχείριση του καταυλισμού και τον ονόμασε «Σατίλα», σε αναφορά στον επιφανή κάτοικο της Βηρυτού. Ορισμένοι πιστεύουν ότι οι Παλαιστίνιοι ήθελαν να τον ονομάσουν «τον καταυλισμό των αλ-μουτζαχεντίν». Το έδαφος του καταυλισμού, που κάλυπτε 39.567 τετραγωνικά μέτρα, αποτελούνταν από πολλούς λόφους και περιβαλλόταν από συκιές και φραγκοσυκιές.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, περίπου εκατό Παλαιστίνιοι πρόσφυγες ζούσαν εκεί. Λίγα χρόνια αργότερα, ο καταυλισμός επεκτάθηκε και, σύμφωνα με την UNRWA, ο αριθμός των προσφύγων ξεπέρασε τους 2.000. Η πλειοψηφία του πληθυσμού της Σατίλα καταγόταν από το Ματζντ αλ-Κρουμ, ενώ οι υπόλοιποι προέρχονταν από είκοσι πέντε άλλα χωριά, μεταξύ των οποίων το αλ-Μπιρβά, το Νταϊρ αλ-Κάσι, το Σάμπ, το Σαφουρίγια, το Αμκά, το αλ-Καμπρί, το Μπαλάντ αλ-Σείχ, το Κουβαϊκάτ, το Σαφσάφ και το αλ-Μανσίγια. Υπήρχαν επίσης περίπου είκοσι πέντε οικογένειες από τη Γιάφα.

Ενώ στα άλλα παλαιστινιακά στρατόπεδα στο Λίβανο οι άνθρωποι συγκεντρώνονταν με βάση το χωριό καταγωγής τους, μια τέτοια χωρική διαίρεση δεν μπορούσε να καθοριστεί σαφώς στη Σατίλα λόγω των πολυάριθμων τόπων καταγωγής και του μικρού μεγέθους του στρατοπέδου. Ορισμένοι κάτοικοι θυμούνται ότι οι κοινωνικές διακρίσεις προέκυψαν από τη διάκριση μεταξύ της αγροτικής (fallahi) και της αστικής (madani) καταγωγής των προσφύγων.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 και του 1960, η δόμηση στο στρατόπεδο αναπτύχθηκε αργά για δύο βασικούς λόγους. Οι λιβανέζικες αρχές επέβαλαν περιορισμούς στο στρατόπεδο για να αποτρέψουν τη μετατροπή του σε μόνιμο οικισμό για τους πρόσφυγες. Επιπλέον, οι ίδιοι οι πρόσφυγες ήταν επιφυλακτικοί απέναντι στα αναπτυξιακά έργα που πρότεινε η UNRWA· θεωρούσαν ότι στόχος τους ήταν η μόνιμη εγκατάσταση των προσφύγων εκτός Παλαιστίνης.

Ο Ερυθρός Σταυρός διένειμε αρχικά περίπου δώδεκα σκηνές στο στρατόπεδο. Κάθε σκηνή είχε εμβαδόν 9 τετραγωνικών μέτρων και στέγαζε δύο οικογένειες. Όταν η UNRWA ανέλαβε τη διαχείριση των καταυλισμών, το μέγεθος των σκηνών αυξήθηκε στα 16 τετραγωνικά μέτρα και κάθε οικογένεια είχε τη δική της σκηνή. Οι λιβανέζικες αρχές απαγόρευσαν την ενίσχυση των σκηνών, οι οποίες ήταν κρύες το χειμώνα, και έτσι οι πρόσφυγες ενίσχυσαν τις σκηνές από το εσωτερικό με ξύλινες σανίδες, πέτρες, άμμο αναμεμειγμένη με νερό και άλλα υλικά. Το 1955, μετά από συμφωνία με τις λιβανέζικες αρχές, επιτράπηκε στους Παλαιστίνιους να ενισχύσουν τις σκηνές από έξω. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, άρχισαν να σχηματίζονται παραγκουπόλεις στην άμεση περιφέρεια του καταυλισμού με την άφιξη άπορων Λιβανέζων από αγροτικές περιοχές και μεταναστών εργατών (κυρίως από τη Συρία). Στις αρχές της δεκαετίας του 1960, οι σκηνές στη Σατίλα αντικαταστάθηκαν σταδιακά από μόνιμες κατοικίες με προσόψεις από τσιμεντόλιθους και στέγες από κυματοειδές σίδερο (zinco).

Η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) ανέλαβε τον έλεγχο και τη διαχείριση του καταυλισμού τη δεκαετία του 1970. Οι άνθρωποι άρχισαν να κατασκευάζουν κατοικίες με στερεές στέγες και να χτίζουν νέα κτίρια, ενώ η PLO ανέπτυξε την υποδομή του καταυλισμού. Εκείνη την εποχή, ο πληθυσμός αυξήθηκε και ο καταυλισμός επεκτάθηκε πέρα από την αρχική του περίμετρο, θολώνοντας τα όρια του. Πολλοί Παλαιστίνιοι πρόσφυγες από άλλες περιοχές του Λιβάνου, καθώς και εκείνοι που έφτασαν στο Λίβανο με την PLO, μετακόμισαν στον καταυλισμό και στις γειτονικές περιοχές. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η οποία αναφέρεται ως οι «ημέρες της Επανάστασης» (ayyam al-thawra; 1969–1982), ο παλαιστινιακός χώρος -όσον αφορά την πολιτική, στρατιωτική, κοινωνική και πολιτιστική επιρροή - μετακινήθηκε έξω από το στρατόπεδο: οι γύρω περιοχές της Σατίλα, που εκτείνονταν μέχρι το Αραβικό Πανεπιστήμιο της Βηρυτού, τέθηκαν υπό τον έλεγχο της PLO, η οποία συγκέντρωσε εκεί την πλειοψηφία των πολιτικών και διοικητικών γραφείων της. Την εποχή εκείνη, σύμφωνα με τον Sayigh, 20.000 άνθρωποι ζούσαν στη Σατίλα και τη στενή γύρω περιοχή· ο αριθμός αυτός έφτασε γρήγορα σχεδόν τους 50.000. Στο άμεσο περιβάλλον της Σατίλα, η οδός Σαμπρά έγινε κεντρική αρτηρία με την αγορά κρέατος, φρούτων και λαχανικών της και με διάφορους φορείς της PLO, όπως το νοσοκομείο της Γάζας ή το ίδρυμα Samed.

Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου του Λιβάνου (1975–1990), το στρατόπεδο της Σατίλα υπέστη ιδιαίτερα σοβαρές ζημιές κατά τη διάρκεια της ισραηλινής εισβολής στο Λίβανο, της πολιορκίας της Βηρυτού και της σφαγής της Σαμπρά και της Σατίλα το 1982, καθώς και της Μάχης των Στρατοπέδων μεταξύ 1985 και 1988. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, η Σατίλα είχε σχεδόν καταστραφεί ολοσχερώς και ο πληθυσμός της είχε εκτοπιστεί. Η διαδικασία ανασυγκρότησης

ξεκίνησε αμέσως μετά τον πόλεμο και ολοκληρώθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Ενώ το στρατόπεδο είχε προηγουμένως επεκταθεί οριζόντια μετά το 1969 με διώροφα ή τριώροφα σπίτια, το νέο στρατόπεδο αναγεννήθηκε μέσω κάθετης επέκτασης, με αρκετά κτίρια ύψους άνω των έξι ορόφων. Η κυβέρνηση του Λιβάνου ήθελε να περιορίσει τον παλαιστινιακό χώρο στα στρατόπεδα.

✖ Εκτοτε, το στρατόπεδο πέρασε από διάφορα κύματα αύξησης του πληθυσμού, τα οποία οδήγησαν στην ανάπτυξη των κτιρίων και στη μείωση του ανοιχτού χώρου του στρατοπέδου με εξαιρετικά στενά σοκάκια και ψηλά κτίρια, επηρεάζοντας την περιβαλλοντική υγεία του στρατοπέδου (υψηλή υγρασία και υπερπλήρη σπίτια) και την ευημερία των κατοίκων του, οι οποίοι αντιμετωπίζουν υψηλά επίπεδα θορύβου και έλλειψη ιδιωτικότητας, μεταξύ άλλων δυσμενών συνθηκών. Αυτή η αύξηση του πληθυσμού δεν συνοδεύτηκε από επαρκή ανάπτυξη του αποχετευτικού συστήματος, της ύδρευσης και της ηλεκτροδότησης, ή υπηρεσιών όπως η αποκομιδή απορριμμάτων. Το 2018, καταγράφηκαν 452 κτίρια, με εκτιμώμενη έκταση του καταυλισμού περίπου 70.000 τετραγωνικά μέτρα. Κανείς δεν ξέρει ποιος είναι ο ακριβής αριθμός των ανθρώπων που ζουν εκεί. Το κράτος δεν τους καταγράφει.

- Τα Camp Wars και ο τάφος των Μαρτύρων -

Όσα αναφέραμε νωρίτερα είναι μία ψυχρή και κάπως άχρωμη αλλά αναγκαία πληροφορία για την κατανόηση του πλαισίου. Είναι όμως απαραίτητα να τα ξέρει κάποιος που επισκέπτεται το καμπ και αναρωτιέται γιατί υπάρχει μία πληγή σε κάθε κτήριο. Πέρα από τις ιστορικές πληγές όμως- που δεν βιώνονται μονοσήμαντα ως τέτοιες από τον πληθυσμό του καμπ- υπάρχουν και οι πρόσφατες πληγές. Φωτογραφίες μαρτύρων των πρόσφατων συγκρούσεων, της Παλαιστινιακής υπόθεσης.

Με όποιον και να μιλήσαμε, λάβαμε την απάντηση: εμείς μιλάμε στα παιδιά μας για τη Παλαιστίνη, τους λέμε ότι θα επιστρέψουμε, τους λέμε τα ονόματα των χωριών μας, τους μαθαίνουμε να πολεμάνε. Όταν κάποιος μιλάει για τα παλιά, μιλάει για τις μέρες της Επανάστασης, που μοιάζει να είναι μετωπική της PLO. Είχαμε ακούσει για το Μνημείο των Μαρτύρων και ρωτάγαμε τους κατοίκους να μας προσανατολίσουν. Ένας άντρας μας είπε να τον ακολουθήσουμε και μας οδήγησε σε δύο γηραιότερους.

Ένας από τους δύο, χωρίς μαλλιά ή γένια και χωρίς το ένα μάτι, μας είπε να τον ακολουθήσουμε. Το όνομα του είναι M.A., και έχει χάσει αρκετούς δικούς του στον εμφύλιο. Μας πηγαίνει στο Μνημείο, μας δείχνει φωτογραφίες και άλλα στοιχεία για τους ανθρώπους που έφυγαν. Είναι χαμογελαστός, κρατάει ένα κομπολόι-προσευχητάρι, και μας προτείνει να μας δείξει τον ομαδικό τάφο στο εσωτερικό της Shatila. Τον ακολουθούμε. Μας εξηγεί ότι είναι ένας τάφος για όσους σκοτώθηκαν στα camp wars του 1985-1988, μεταξύ των οποίων ο πατέρας και τα αδέρφια του.

Ο τάφος φτιάχτηκε στο υπόγειο μιας πολυκατοικίας, σε ένα χώρο που παλιά ήταν τζαμί και χώρος προσευχής. Κατά την διάρκεια της πολιορκίας του κάμπ δεν υπήρχε χώρος για να θαφτούν τα θύματα με τον τρόπο που συνηθίζονταν. Παράλληλα, το πένθος είχε μεταμορφωθεί σε μία συλλογική υπόθεση. Έτσι φτιάχτηκε αυτός ο χώρος και με το τέλος της σύγκρουσης πλάκες τοποθετήθηκαν στους τοίχους με καλλιτεχνική γραφή των ονομάτων, φωτογραφίες στον τοίχο και μάρμαρα πάνω

από τους τάφους.

Ο Μ.Α. μας μιλάει για εκείνες τις μέρες, λέει πολλά που δεν χωρούν εδώ, για τα όσα έγιναν εκείνες τις μέρες. Μιλά με αναπόληση και σεβασμό για όσους/ες έφυγαν – για όσους/ες μαρτύρησαν – και για τη σημασία που έχει για όσους ζουν να τους θυμούνται. Μιλά για τις μητέρες που έρχονταν στο τάφο, μιλάει για το μνημείο που έχει φτιαχτεί μέσα στον τάφο για τις ίδιες, για τα λουλούδια που αφήνουν πάνω στους τάφους, για τη πεποίθηση ότι πάνω στους τάφους μιλούν με τους ανθρώπους τους.

✖ Πριν φύγουμε και αφού του λέμε ξανά ότι είμαστε από την Ελλάδα, σηκώνει την μπλούζα του και μας δείχνει μία ουλή που διατρέχει το στομάχι του. Ντόκτορ Γιάννου, μας λέει. Και ύστερα μας διηγείται. Ένας Έλληνας γιατρός του είχε σώσει τη ζωή το 1987- τον εγχείρησε χωρίς φως και ηλεκτρικό, και επέζησε. Μας λέει ότι αυτόν τον γιατρό τον ξέρουν όλοι στην Shatila, είναι ένας ήρωας για αυτούς και τον είδε ξανά πριν κάποια χρόνια. Οι Έλληνες μας λέει, ήταν διπλά μας στην Επανάσταση.

Φεύγουμε, ψάχνοντας να δούμε την ιστορία εκείνου του γιατρού, που προέκυψε από την ιστορία της ουλής του Μ.Α.

- Λίγα λόγια για το πιο μεγάλο κάμπ: Bourj el-Barajneh-

Μετά από κάποιες συναντήσεις στη πόλη, κατευθυνόμαστε στο Bourj el-Barajneh. Στην καρδιά των νοτίων προαστίων της Βηρυτού (όχι μακριά από την Ντάχιε) βρίσκεται ο καταυλισμός Μπουρτζ αλ-Μπαρατζνέ, ο μεγαλύτερος και πιο πυκνοκατοικημένος καταυλισμός στην περιοχή της Βηρυτού και αυτός που έχει υποφέρει περισσότερο όλα αυτά τα χρόνια. Το κάμπ βρίσκεται περίπου 2 χιλιόμετρα από το Αεροδρόμιο της Βηρυτού.

Ο καταυλισμός ιδρύθηκε το 1948 από την Ένωση Ερυθρών Σταυρών για να στεγάσει τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πόλεις και τα χωριά τους στη Γαλιλαία, στη βόρεια Παλαιστίνη. Η UNRWA ανέλαβε τη διαχείριση του καταυλισμού το 1950. Πριν από το 1948 υπήρχαν ισχυρές εμπορικές σχέσεις μεταξύ των εμπόρων της περιοχής Μπουρτζ αλ-Μπαρατζνέ και των εμπόρων του χωριού Τάρσιχα στη Γαλιλαία. Λίγο πριν από την πτώση της Τάρσιχα, ο Σαλίμ Μουσταφά, ένας εξέχων χωρικός, είχε καταφύγει στην περιοχή Αλέι του Λιβάνου, προβλέποντας ότι σύντομα θα ξεσπούσε πόλεμος.

Επικοινωνήσε με τους φίλους και τους γνωστούς του, και κυρίως με τον μουχτάρ του Μπουρτζ αλ-Μπαρατζνέ, Χασάν αλ-Σάμπα, ο οποίος προσφέρθηκε να φιλοξενήσει τους Παλαιστίνιους που είχαν διαφύγει από την Τάρσιχα. Ο αλ-Σάμπα ζήτησε από όλους τους κατοίκους του Μπουρτζ αλ-Μπαράτζνε να φιλοξενήσουν μια οικογένεια προσφύγων σε ένα δωμάτιο του σπιτιού τους, αν μπορούσαν, και λίγους μήνες αργότερα ο Σείχ Μοχάμεντ Μνεϊμνέ πρόσφερε στον μουχτάρ το οικόπεδο που αργότερα έγινε γνωστό ως Τζαουράτ αλ-Ταράσα («ο λάκκος των ανθρώπων από την Ταρσίχα»). Η πρώτη σκηνή που στήθηκε στο νέο στρατόπεδο ήταν αυτή του Χασάν αλ-Χαλίλι, την οποία ακολούθησαν λίγους μήνες αργότερα περίπου τριάντα σκηνές.

Τα πρώτα χρόνια οι συνθήκες διαβίωσης στο στρατόπεδο ήταν φρικτές. Πολλές οικογένειες έπρεπε να μοιράζονται σκηνές σχεδιασμένες για μία μόνο οικογένεια και οι σκηνές υπέστησαν γρήγορα ζημιές από τις έντονες βροχές. Οι τουαλέτες ήταν κοινόχρηστες και οι άνθρωποι έπρεπε να περπατούν μεγάλες αποστάσεις για να βρουν νερό, το οποίο μετέφεραν στο σπίτι σε δοχεία. Οι συνθήκες βελτιώθηκαν σταδιακά. Σε κάθε οικογένεια δόθηκε η δική της σκηνή και με την πάροδο του χρόνου, οι οικογένειες άρχισαν να χτίζουν σπίτια από λαμαρίνα και στη συνέχεια κανονικά σπίτια.

Η δημογραφική και κοινωνική σύνθεση του καταυλισμού

Οι πρώτοι κάτοικοι του καταυλισμού ήταν οικογένειες από χωριά της Γαλιλαίας, ειδικά από τα Σείχ Νταούντ, Κουβαϊκάτ, Τάρσιχα, αλ-Κάμπρι, Σαμπ, αλ-Γκαμπισίγια, Σάσα, Φάρα και Σουχμάτα. Όπως και σε άλλα παλαιστινιακά προσφυγικά στρατόπεδα, οι άνθρωποι από το ίδιο χωριό συχνά έφταναν μαζί και συγκεντρώνονταν στο ίδιο τμήμα του στρατοπέδου, έτσι ώστε το στρατόπεδο να μοιάζει με μια συλλογή μικρών παλαιστινιακών χωριών. Τμήματα του στρατοπέδου πήραν τα ονόματα των χωριών που είχαν εγκαταλείψει οι κάτοικοι, όπως το Τζαουράτ αλ-Ταράσα (για τους ανθρώπους από την Ταρσίχα) και το Σαχάτ Αχάλι αλ-Γκαμπισίγια (για τους ανθρώπους από την αλ-Γκαμπισίγια).

Οι πιο γνωστές γειτονιές στο στρατόπεδο Μπουρτζ αλ-Μπαρτζνέ είναι η αλ-Αμελίγια, το Νοσοκομείο Χάιφα, το Τζάις αλ-Ταχρίρ (Στρατός Απελευθέρωσης), το Τζαουράτ αλ-Ταράσα, η αλ-Κίφα αλ-Μουσάλα (Ένοπλος Αγώνας), το αλ-Χάιντος, το αλ-Σαΐκα, το αλ-Βάζαν και το Κουβαϊκάτ.

Στους κατοίκους του καταυλισμού ανατέθηκαν θέσεις εντός του καταυλισμού ανάλογα με την ώρα άφιξής τους. Οι κάτοικοι της Τάρσιχα, που ήρθαν πρώτοι, εγκαταστάθηκαν σε μια γραμμή που εκτείνεται από το βορρά προς το νότο του καταυλισμού, παράλληλα με τον κεντρικό δρόμο που χώριζε τον καταυλισμό από την περιοχή Μπουρτζ αλ-Μπαρτζνέ. Ακολούθησαν σε σύντομο χρονικό διάστημα οι κάτοικοι της αλ-Κάμπρι, της Κουβαϊκάτ, του Σείχ Νταούντ και άλλων χωριών. Η κοινωνική συνοχή δεν περιοριζόταν στα πρότυπα στέγασης: ήταν επίσης εμφανής στις κοινωνικές σχέσεις και σε όλες τις πτυχές της ζωής που οι πρόσφυγες έφεραν στο στρατόπεδο από την Παλαιστίνη, όπως έθιμα και παραδόσεις, πολιτικές διαιρέσεις, κομματικές συγκρούσεις και κοινωνικές αντιθέσεις.

✖ Ο Χατζ Σαλίμ Αλί αλ-Χουσεΐν από το αλ-Κάμπρι θυμάται με χαρά πώς οι δεσμοί οικειότητας και αγάπης ένωσαν τους ανθρώπους στο στρατόπεδο: «Δουλεύαμε ως αγρότες και οικοδόμοι, αλλά το βράδυ καθόμασταν και τρώγαμε μαζί. Μπροστά σου έβρισκες πιάτα κάθε είδους. Ήταν έθιμο ο καθένας να στέλνει ένα πιάτο στα σπίτια των γειτόνων του. Έτσι, κάθε *hara* κατέληγε να έχει το ίδιο φαγητό για δείπνο. Εννοώ, οι άνθρωποι ήταν πραγματικά ευγενικοί μεταξύ τους εκείνη την εποχή.»

Δημογραφικά, το στρατόπεδο έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές από την ίδρυσή του. Πολλοί κάτοικοι του στρατοπέδου έχουν φύγει, είτε λόγω περιστατικών ασφαλείας είτε για να μεταναστεύσουν ή να ζήσουν έξω από το στρατόπεδο. Όμως, η πιο σημαντική εξέλιξη ήρθε όταν ξέσπασε η συριακή κρίση το 2011. Το στρατόπεδο είδε μια μεγάλη εισροή παλαιστινιακών οικογενειών από το στρατόπεδο Γιαρμούκ και συριακών οικογενειών που αναζητούσαν καταφύγιο. Αυτό οδήγησε σε τεράστια αύξηση

του πληθυσμού.

Το 2017, η Κεντρική Στατιστική Υπηρεσία του Λιβάνου και η Κεντρική Στατιστική Υπηρεσία της Παλαιστίνης διεξήγαγαν έρευνα σχετικά με τους Παλαιστίνιους κατοίκους, τα νοικοκυριά του καταυλισμού και τις συγκεντρώσεις Παλαιστινίων στο Λίβανο, υπό την εποπτεία της Επιτροπής Διαλόγου Λιβάνου-Παλαιστίνης. Σύμφωνα με την έρευνα, τον Δεκέμβριο του 2017 διέμεναν στο στρατόπεδο 18.351 άτομα, συμπεριλαμβανομένων 8.219 Παλαιστινίων προσφύγων από τον Λίβανο (44,8% του συνόλου), 687 Παλαιστινίων προσφύγων από τη Συρία (3,7%), 528 Λιβανέζων (2,9%), 8.790 Σύρων προσφύγων (47%) και 126 ατόμων άλλων εθνικοτήτων (0,7%). Πηγές της λαϊκής επιτροπής του καταυλισμού έχουν απορρίψει αυτά τα στατιστικά στοιχεία· ισχυρίζονται ότι πάνω από 50.000 άτομα ζουν σήμερα στον καταυλισμό, τα περισσότερα από τα οποία είναι Σύροι. Λένε ότι αρκεί μια μόνο επίσκεψη για να διαπιστώσει κανείς πόσο υπερπλήρης είναι ο καταυλισμός.

- Whiiz, Boom, Shake: Relax-

Έχουμε φτάσει στο Bourj για να συναντήσουμε την Χ, μία γυναίκα που εδώ και εικοσιπέντε χρόνια δουλεύει ως μεταφράστρια και ως ερευνήτρια για οργανισμούς εντός του κάμπ. Μία βαθιά λαϊκή γυναίκα, μια γυναίκα που έμαθε μόνη της αγγλικά και τα μιλάει με μεγάλη σιγουριά και ένα πλατύ χαμόγελο.

Μας βλέπει σχετικά ανήσυχους γιατί υπήρχαν ενημερώσεις για πιθανές επιθέσεις του Ισραήλ στις νότιες γειτονιές της Βηρυτού και μας λέει γελώντας: Whiiz (ο ήχος του drone), Boom (ο κρότος της βόμβας), Shake (η πιο καθολική επίπτωση της βόμβας). Whiiz, Boom, Shake. Relax, μας λέει. Εάν το ακούτε, δεν έρχεται σε εσάς.

Μας πηγαίνει στο σπίτι της, λέγοντας διαρκώς αστεία και χαμογελώντας. Όταν φτάνουμε στο σπίτι μας λέει: πρέπει να γελάς και στον πόλεμο. Μας δείχνει κάτι μεταξωτά που έχει φτιάξει και μας λέει: θα σας φανταζόσασταν να φτιάχνετε τέτοια σε ένα πόλεμο; Εγώ αυτό κάνω και θα τα στείλω σε φίλους μου στο εξωτερικό. Δεν χρειάζεται να την ρωτήσουμε πολλά (αν και την ρωτήσαμε για πολλές ώρες) για να μας μιλήσει ανοιχτά και με αυτό το διαρκές χαμόγελο.

Μας διηγείται τη ζωή της, που είναι όμως μια ζωή μέσα και μαζί με το Bourj. Γεννιέται στα τέλη της δεκαετίας του 60 και δυστυχώς, όπως λέει, δεν ήταν στη κατάλληλη ηλικία για να λάβει στρατιωτική εκπαίδευση πριν το 1982. Θα ήθελε πολύ να είχε μάθει, της λέμε ότι είδαμε πολλές γυναίκες μαχήτριες στο μνημείο της Shatila, μας λέει ότι τότε πολεμούσαν όλοι/ες και ότι ήταν πολύ δύσκολα χρόνια. Αλλά επίσης μας λέει: μην πιστεύετε ότι οι Αράβισσες γυναίκες είναι ή ήταν αδύναμες. Ποτέ δεν ήταν. Μας μιλά για μια έρευνα που έκανε παλιά σε μεγαλύτερες της και μας λέει ότι οι γυναίκες έπαιρναν τις δύσκολες και σημαντικές αποφάσεις στις οικογένειες. Στην Παλαιστινιακή Επανάσταση, λέει, υπήρχαν πολλές γυναίκες. Μέχρι που έκανε αυτήν την έρευνα θεωρούσε και η ίδια ότι οι Παλαιστίνιες είχαν έναν παρασκηνακό ρόλο την επανάσταση. Μας μιλά για την Dalal Mograbi που 20 χρονών το 1982 ηγήθηκε μιας επίθεσης ενάντια σε Ισραηλινούς, τόσο συμβολικούς που όταν τη σκότωσαν κράτησαν το πτώμα της ως λάφυρο για δεκαετίες. Λέγεται ότι η Χεζμπολάχ κατάφερε να

πάρει την σορό της πίσω σε μια συμφωνία ανταλλαγής ομήρων με το Ισραήλ.

Τα πιο δύσκολα χρόνια που θυμάται ήταν το 1985-1988 μια πολιορκία χρόνων με τον εχθρό να μην έρχεται από τον ουρανό αλλά να είναι διαρκώς στα περίχωρα σου. Το 1988 λέει ότι οι άνθρωποι έφτασαν στο σημείο να φάνε τα κατοικίδια τους, αλλά αυτή είναι cat person. Προτίμησε να φάει το γρασίδι που φύτευε στις ρωγμές του μπετού της ταράτσας της με αλάτι που μπορούσες να βρεις άφθονο.

Μοιραζόμαστε αυτή την ιστορία όχι για την σπανιότητα της - φανταζόμαστε ότι τέτοιες επιλογές υπήρξαν σε όλες τις πολιορκίες- αλλά κυρίως γιατί αποδίδουν το πως η Χ και η κοινότητα του Bourj φτάνει με γέλιο στη ρητή διατύπωση : Whiiz, Bomb, Shake. Έχουμε ζήσει πολλά, μας λέει με γέλιο ξανά.

Η συζήτηση κρατά ώρες, μιλάμε για τη δομή στο καμπ, για το τι συμβαίνει, για το τι υπάρχει εκεί, για τον σιωνισμό και την επίθεση που πραγματοποιεί, για την ζωή της, για τα ευτράπελα με τη οικογένεια της, για το ότι είχε όνειρο να ταξιδέψει στην Ιταλία και στην Ελλάδα. Και ότι τα πραγματοποίησε πρόσφατα.

Κλείνουμε αυτή την διήγηση με μία σύντομη ιστορία. Στο σπίτι της Χ υπάρχουν όσα βλέπει κάνεις σε ένα παραδοσιακό ελληνικό σπίτι της επαρχίας - με την εξαίρεση μιας τρύπας στο υπνοδωμάτιο: αυτό το σπίτι πέφτει μας λέει, αλλά τι να γίνει θα το φτιάξουμε. Υπάρχει και ένας μπουφές: ένα έπιπλο που κανείς δεν ξέρει την πλήρη χρησιμότητα του αλλά η εκάστοτε γιαγιά γεμίζει με φωτογραφίες της οικογένειας. Πέρα από αυτές υπάρχει μία φωτογραφία του Νασράλα.

✖ Την ρωτάμε, γιατί την έχεις; Είναι Σουνίτισσα, Παλαιστίνια, έχει μια προσωπικότητα που δεν διστάζει να περάσει τους πάντες γενεές δεκατέσσερις. Νιώθει ότι έχει αυτό το δικαίωμα γιατί εκείνη ζει εκεί από πάντα. Δεν θα δεχθεί κανέναν που δεν έχει βιώσει την εμπειρία της παλαιστινιακής προσφυγιάς οδηγίες για το τι θα κάνει. Γιατί λοιπόν, έχει εκεί τον Νασράλα, γιατί δακρύζει όταν την ρωτάμε για αυτόν;

Μας απαντά, ότι είναι ο μόνος που έκανε όσα έλεγε.

- Φύγαμε με μία μεγάλη αδιαφορία για τις ειδοποιήσεις που μας είχαν ανησυχήσει αρχικά.

Τρία συμπεράσματα από την μέρα:

Να θυμόμαστε όσους και όσες αγωνίστηκαν.

Whiiz, Boom, Shake, relax

Να κρατάμε τον λόγο μας.

Οι πληροφορίες για τα καμπς προέρχονται από την [*Interactive Encyclopedia of the Palestine Question*](#)